

Capitalisme vs. Justícia social

Els primers 20 anys del segle XXI hem viscut **tres grans crisis: la terrorista jihadista, personificada en els atemptats de l'11-S de l'any 2001, la financera del 2008 i la sanitària del 2019**. D'aquestes crisis, fonamentalment dues han canviat la vida i les rutines de tots els habitants del planeta, els atemptats d'Al-Qaida, amb el que va suposar de controls especialment en els mitjans de comunicació, sobretot aeroports, i la de la Covid del 2019, confinaments, impossibilitat de visitar familiars, portar mascareta,... Sense oblidar que la crisi financera provocà que moltes persones perdessin el seu habitatge. Encara avui, quan passo per alguns dels carrers de Barcelona, com el Portal de l'Àngel, la via més concorreguda de la ciutat, penso en la possibilitat d'un atemptat terrorista fruit de l'obcecació de fonamentalistes que no entenen que la religió es amor al proïsme i no mort al diferent.

Borsa de Nova York. Wall Street.

Les tres crisis han estat fruit d'un sistema depredador que beneeix tot el que representa acumulació de capital. Un sistema que ho valora tot en funció del benefici, sense tenir en compte els costos socials que pugui comportar. Un sistema, el capitalisme, que, en paraules del papa Francesc, és **un sistema que mata**, o el que és el mateix, en afirmació d'Arcadi Oliveres, és un sistema assassí. Sense la criminalització de l'Islam i els interessos petrolífers per part de les grans potències, no s'hauria arribat als atemptats de Nova York de l'11-S, de Madrid de l'11-M, de Bataclan de novembre de 2015 a París, o de la Rambla de

Barcelona el 17-A. Sense l'avarícia desmesurada dels grans bancs mundials, començant per Goldman Sachs, no s'hauria produït la crisi financera, amb els traspassos entre entitats bancàries de paquets d'hipoteques *subprime*, que es va emportar per davant treballadors i pensionistes de molts països del món i els habitatges de milions de persones. Només cal recordar el cas de Grècia. I, finalment, la crisi del Covid, produïda, en bona mesura, per la desaparició de boscos i selves de tot el planeta, des de l'Amazònia al sud-est asiàtic. Els habitants d'aquests ecosistemes destruïts ja no poden viure en territoris ocupats per cultius de soja o sobre extraccions mineres. S'han desplaçat a altres éssers fins arribar a l'home. Crisi agreujada per les retallades en sanitat, com ha succeït a l'Índia, o, simplement, per la manca d'inversions en els estats en els quals no existeix l'estat de benestar com a Europa.

Barraques de Soweto (Johannesburg, Sudàfrica).
Més de 2.000.000 vivint en terribles condicions.

A finals dels anys 70 del segle XX, José Acosta Sánchez va escriure: **L'imperialisme capitalista. Concepte, períodes i mecanismes de funcionament.** Acosta va formular una definició d'imperialisme capitalista que considero absolutament vigent:

"L'imperialisme se'ns presenta així: una estructura internacional de relacions de dominació i explotació generada pel desenvolupament mundial del mode de producció capitalista, com a base externa d'un llarg procés històric d'acumulació de riquesa als Estats d'Europa occidental -no ibèrics- i del nord d'Amèrica, i àrea de desguàs de les contradiccions internes dels mateixos i entre els mateixos, que ha subdesenvolupat als pobles de la perifèria del sistema capitalista mundial (a excepció del Japó, que es va integrar en el centre del sistema en condicions molt específiques), i ha creat les condicions revolucionàries que han fet que el capitalisme entri en fallida pels seus límits al segle XX (Rússia, Xina, Indoxina, etc.)"

Capità Cook. Explorador de gran part del món fins arribar a Nova Zelanda.

És una definició que requereix ser dissecada i reflexionada. Començarem per **"una estructura internacional de relacions de dominació i explotació ..."**. Explotació dels pobles de la perifèria del sistema capitalista mundial. Pobles llatinoamericans, africans i asiàtics o d'Oceania. Explotació duta a terme per les classes dominants, generalment burgesia, del centre del sistema, **per tal d'incrementar la seva taxa de benefici**. Al principi, durant el colonialisme, segles XVI, XVII, XVIII i gran part del XIX, l'explotació va ser molt clara. Un exèrcit ocupava un territori i explotava els seus habitants, tractant-los com a esclaus,

abusant de la seva força de treball. Imposava la seva administració sota la bandera de la potència. **Des del segle XIX i, especialment, el XX, el domini es va fer més subtil**, i segueix sent-ho. Es tractava d'importar primeres matèries barates i exportar, des del centre del sistema, productes manufacturats i, cada vegada més, amb alt valor afegit. El que es va conèixer com a comerç o intercanvi desigual, comerç denunciat per **Pau VI** en la seva encíclica, 1967, *Populorum Progressio*. A aquest sistema d'explotació s'han anat afegint altres factors com la fugida de cervells, la inversió de capitals, l'explotació tecnològica, el frau fiscal, evasió i elusió de beneficis empresarials, ...

Mines d'or. Nova Zelanda.

Al principi, els habitants de les colònies van ser sotmesos a treballs forçats. En el cas dels africans van ser deportats com a esclaus cap a Amèrica o cap a l'Índic, **els cultius tradicionals, alimentaris, van ser substituïts per productes de plantació**, cafè, canya de sucre, cacau, te, bananes, ..., productes que interessaven al comerç occidental, per seguir acumulant capital, **mentre els territoris ocupats anaven perdent sobirania alimentària**, el que els ha fet dependents, per exemple, dels cereals dels Estats Units, el màxim productor, amb la meitat de les exportacions

mundials. També va interessar, i molt, l'explotació de minerals i l'extracció de fonts d'energia. Es van enfrontar tribus, es van dividir ètnies, en el cas africà, traçant fronteres geomètriques a gust dels colonitzadors. Les transnacionals occidentals, després també les japoneses, coreanes o xineses, van anar ocupant el lloc dels antics exèrcits però sense haver de gastar diners en tropes i administració pròpia. **Es tractava d'invertir en tecnologia a l'interior i invertir capitals a l'exterior**. Una forma de domini que proporciona els mateixos rèdits o encara més que en èpoques anteriors.

Maoris. Nova Zelanda.

"... i àrea d'abocament de les contradiccions internes dels mateixos i entre els mateixos, que ha subdesenvolupat als pobles de la perifèria del sistema capitalista mundial...". Amb l'aparició de la Revolució Industrial, a la Gran Bretanya de finals del segle XVIII, molts treballadors agraris van passar a viure a les noves ciutats industrials, al costat d'antics artesans, i tots es proletaritzaren. Treballant en pèssimes condicions i amb salaris mínims van permetre als empresaris acumular grans sumes de capital que eren invertides de nou en les indústries o en el comerç amb altres continents o en plantacions o indústries extractives, tot encaminat a incrementar la producció. **Van començar els enfrontaments, "contradiccions internes", entre proletariat i empresaris**. Cada vegada més, els treballadors protestaven per millorar les seves condicions laborals i els seus salaris. Com van reaccionar **els empresaris? Van incrementar els salaris a canvi d'explotar més les poblacions autòctones de les colònies**, "àrea d'abocament de les contradiccions", i així mantenien la taxa de benefici o l'augmentaven. **La lluita de classes es traslladava a les colònies mentre els proletaris europeus s'anaven aburgessant**.

Esquilant llana. Austràlia.

Els territoris colonials van seguir subdesenvolupats, produint matèries primeres que alimentaven les indústries de les metròpolis, condemnats a no obtenir productes amb valor afegit. Cecil Rhodes declarava el 1895 a Londres:

Cases d'obrers. Sidney (Austràlia).

"Si voleu evitar la guerra civil us heu de convertir en imperialistes". En realitat, hauria d'haver dit: haureu d'intensificar el vostre imperialisme. I va afegir que l'imperi era una qüestió d'estómac. Europa, en primer terme, i els Estats Units, després, són responsables de la fam i la manca de preparació de les poblacions d'Amèrica i Àfrica. Una part d'Àsia i Oceania, tot i tenir dificultats semblants, ha seguit altres camins. El Japó, des de la revolució Meiji, 1868, amb la modernització i la industrialització i, en part, occidentalització del país, es va convertir també en potència imperialista expandint-se per l'est asiàtic.

Les dues guerres mundials del segle XX, com moltes altres guerres, van ser resultat de la competència entre burgesies nacionals que aspiraven a dominar el món sencer. Es feia creure als obrers que havien de defensar "la seva pàtria" de l'enemic exterior quan l'única cosa que interessava a les classes dominants era incrementar el seu capital. Així es va anar enviant a una mort segura milions de joves entre confeti i fanfàrria.

Xina, Vietnam, Cuba, ...

"... i ha creat les condicions revolucionàries que han fet entrar en fallida el capitalisme pels seus límits al segle XX". Rússia va ser l'escenari d'una revolució i d'una guerra civil resultat de l'explotació a què s'havia sotmès històricament el poble rus. No entrava en els càlculs de Marx que pogués produir-se una revolució en un estat fonamentalment agrari. La revolució que ell preveia s'hauria d'haver produït a la Gran Bretanya, o en un altre país altament industrialitzat. A les revolucions de febrer i octubre va seguir una guerra civil afavorida per diversos països, entre ells Estats Units, per evitar que el socialisme triomfés i fos exemple a seguir en altres llocs del planeta. Van seguir

Els 20 anys que van seguir a la II Guerra Mundial van veure la conversió de les colònies en estats suposadament independents i lliures. El cas de la R. D. del Congo va ser especialment paradigmàtic. El dictador Mobutu, que va governar el país durant més de 30 anys, segons fonts de les Nacions Unides, va establir un pacte amb vint transnacionals perquè explotessin les riqueses del Congo i dipositessin una quantitat en un compte del dictador a Brussel·les per cada tona de matèries primeres que s'endugessin.

En el llibre, gairebé pòstum, d'Arcadi Oliveres, "Paraules d'Arcadi", l'autor estableix **"tres mites del capitalisme: lliure mercat, la Borsa com a reflex de la situació econòmica i creixement il·limitat"**. Tres mites en caiguda lliure per l'esgotament del planeta que ha conduït a l'emergència climàtica.

"D'entrada, el mercat no és lliure: qui fixa els preus són les grans empreses, i ho fan sense ànim negociador. Petits productors i països empobrits pateixen les conseqüències d'una llei d'oferta i demanda completament desequilibrada. Aquí és quan l'Estat hauria de corregir les desigualtats, però si aquest mateix Estat està unit als interessos del poder financer, poc marge d'actuació té. Les grans empreses tenen monopolis i oligopolis i concentracions de poder prou àmplies per forçar la roda del mercat i per tant extorsionen per fixar el preu ...".

La Borsa reflecteix les empreses més importants que especulen comprant i venent accions. Això no reflecteix la riquesa productiva d'un país. El que fan és crear "diners virtuals i això mai pot ser reflex d'una realitat econòmica".

Pel que fa al tercer mite, **el creixement il·limitat**, es considera que un país progressa si el PIB va incrementant-se un any rere l'altre, com si el món tingués recursos il·limitats. Es necessita créixer constantment quan en el món sobren aliments que, per cert, estan molt malament repartits. Mentre uns passen gana, altres tenen obesitat. **Més que "créixer el que cal fer és redistribuir"**. "En quin planeta vivim?".

Arcadi Oliveres culpa el capitalisme dels 25.000 morts diaris com a conseqüència, directament o indirectament, de la fam. **Un sistema, per definició, injust i assassí perquè es basa en el màxim benefici d'uns pocs a costa de tots els altres.** Davant aquesta situació proposa solucions: **"cooperatives de consum de proximitat autogestionades, mercats d'intercanvi, monedes locals, cooperatives de finances ètiques, persones i col·lectius que recuperen el menjar que es llença i el reaprofiten, persones que decideixen viure amb menys i per tant no consumint tant,..."**

Cal no oblidar aquesta gran desconeguda, entre els mateixos cristians, que és la **Doctrina Social de l'Església**, amb grans encícliques i documents que s'han anat succeint des de finals de segle XIX fins a l'actualitat. Hereva, en bona part, dels Pares de l'Església que escriviren durant els primers segles de la nostra era. Hi ha una idea que es va

Escola a Zimbabwe. Esperança de desenvolupament i de futur.

repetint en tots els Papes, els béns de la terra són de tots, ningú té dret a monopolitzar-los.

A *Evangelii gaudium*, del papa Francesc, al número 53 podem llegir: "Davant d'una economia que mata dret a no ser exclòs i a la igualtat." Al 54: "S'ha desenvolupat una

globalització de la indiferència. És fals que la llibertat de mercat comporti més igualtat i inclusió social. No és veritat la suposada bonesa dels qui tenen el poder econòmic. Davant la situació actual, dret dels exclosos a no seguir esperant a tenir una vida millor". I al 55: "Davant la idolatria del diner la primacia de l'ésser humà".

Barack Obama, en el seu últim llibre, "Una terra promesa", afirma que hi ha una bogeria bona i una bogeria dolenta. Es necessiten més persones que tinguin una bogeria bona ... "No se sap el que pot passar quan aconseguixes un grapat de bons bojos". **Ens imaginem el que podríem aconseguir amb uns quants bojos bons?** Si apliquéssim una de les idees del pensador uruguaià Eduardo Galeano canviaria la faç del món: "**Molta gent petita, en llocs petits, fent coses petites, pot canviar el món**".

Amb aquesta esperança, **seguim confiant en la promesa de Porto Alegre: Un món millor és possible. I nosaltres tenim l'ineludible deure d'aconseguir-ho.**

Joaquim Alsina

Fotos: Joaquim Alsina

FISC-Catalunya